

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

І. С. БАХОВ

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ**

Збірник наукових праць

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

ББК 88.5
Б30

Бахов, І. С.

Б30 Формування професійної міжкультурної компетентності у студентів-перекладачів:зб.наук.пр./І. С.Бахов. — К. :ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 268 с. : іл. — Бібліогр. в кінці розд.

ISBN 978-611-02-0017-2

У пропонованому збірнику досліджується проблема формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів. Розглянуто сутність, структуру міжкультурної комунікативної компетентності фахівця в галузі міжкультурної комунікації. Обґрунтовуються психолого-педагогічні основи формування професійної компетентності та умови оволодіння міжкультурною компетенцією студентами-перекладачами.

Для студентів — майбутніх перекладачів, викладачів, а також для всіх, хто цікавитися проблемами міжкультурної комунікації.

ББК 88.5

© І. С. Бахов, 2009

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009

ISBN 978-611-02-0017-2

© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

Зміст

Вступ	5
Методологічні і логіко-гносеологічні основи формування професійної компетентності гуманітаріїв	7
Психолого-педагогічні основи формування професійної компетентності фахівця в галузі міжкультурної комунікації ...	24
Психолого-педагогічні умови оволодіння міжкультурною компетенцією.....	54
Формування міжкультурної компетенції.	
Природа міжкультурної компетенції	61
Структура міжкультурної компетенції.....	76
Вплив етнічного фактора на міжнаціональне спілкування і толерантну поведінку студентства.....	90
Теоретичні основи формування професійної міжкультурної компетенції у майбутніх фахівців	99
Проблеми виховання культури міжнаціонального спілкування і толерантної поведінки у вищій школі	107
Зміст навчання з формування міжкультурної компетентності.....	116
Міжнаціональне спілкування і толерантна поведінка студентів-перекладачів.....	120
Проблема формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів.....	123
Специфіка формування міжкультурної комунікативної компетентності у студентів-гуманітаріїв	133

Зміст навчання з формування міжкультурної компетентності

Сутність і структура міжкультурної компетентності, а також принципи її формування визначають особливості змісту процесу навчання, спрямованого на формування досліджуваної компетентності. Зміст включає в себе такі компоненти: знання, відносини і вміння, які становлять сутність міжкультурної компетентності і забезпечують здатність до продуктивного міжкультурного спілкування, мовний матеріал, текстовий матеріал, теми та ситуації, що входять до них, а також систему завдань.

Знання охоплюють дані про сутність феномену культури, природу культурних універсалій, їхнього наповнення у різних культурах, механізми відображення культури у мові і мовленні; про психологічні особливості міжкультурного спілкування: процеси атрибуції значень, природу і функції стереотипів, забобонів та узагальнень, механізми регулювання власних емоцій, сутність емпатії.

Наведені пласти знань наповнюються конкретним змістом і можуть надаватися студентам як на спеціалізованих курсах лекцій, семінарських і практичних заняттях з проблем міжкультурного спілкування, “American Studies”, соціокультурної лінгвістики та інших, так і під час практичних занять з англійської мови.

Відносини являють собою відкритість для нової інформації, бажання й готовність сприйняття “іншого” як рівноправного, послідовний розвиток толерантності, прийняття, адаптації до явищ іномовної культури, підсумкового формування емпатійного ставлення до її носіїв.

Уміння міжкультурного спілкування мають складний характер і передбачають:

- етнографічні уміння визначення культурного компонента значення життєвих реалій, інститутів суспільства, моделей мовленнєвої та немовленнєвої поведінки шляхом керованого спостереження, посилювання значень, їх верифікації на основі повторюваності дій та обговорення значень з носіями культури;

- уміння подвійного бачення однієї й тієї самої ситуації на основі уявлень про релятивність культурних явищ та емпатійного ставлення до інших учасників міжкультурного спілкування;

- уміння керувати власними емоціями шляхом усвідомлення їх об'єктивної природи як невід'ємного компонента міжкультурного спілкування, їх ідентифікації на момент їх переживання, їх позначення за допомогою понять і лінгвістичних одиниць і відстороненого спостереження за їх динамікою;

- посередницькі уміння медіатора між власною культурою і культурою співрозмовника за рахунок усвідомлення власної культурної належності, культурної належності співрозмовника, релятивного характеру обох сутностей, об'єктивних засад конфліктів і культур, а також використання понять культурних універсалій як бази зіставлення специфічних культурних цінностей та їх гармонізації;

- мовленнєві уміння:

- а) здійснення мовленнєвої діяльності відповідно до культурних норм носіїв;

- б) ведення перемовин з метою формування загального значення того, що відбувається, донесення до іномовних співрозмовників відомостей про особливості міжкультурного спілкування і цінності рідної культури (Kramsch, 1997, p. 462, 463; Verburg, 1991);

- в) реагування на дискурсні маркери як індикатори відхилення від фреймів очікування інокультурних співрозмовників, які вимагають модифікації мовленнєвої діяльності.

Мовний матеріал включає одиниці, для яких властивий культурний компонент значення:

- на лексичному рівні — слова, які означають унікальні культурні реалії (McDonalds), виражають специфічні культурні цінності (community, privacy), містять індексальний культурний компонент значення (напр., home — великий, з кімнатою для кожного члена родини як відображення великого простору й тенденції до індивідуалізму; звернення один до одного з використанням перших імен як відображення маленької дистанції влади; friendship — як свідчення дружелюбності, яка не зачіпає життєво важливих інтересів особистості, а не дружби та ін.);

- на граматичному рівні — конструкції, які співвідносяться з культурними цінностями (наприклад, обмеження використання модальних дієслів і наказових конструкцій як втілення особистої відповідальності за те, що відбувається, контролю за власною долею і того, що відбувається навколо).

Текстовий матеріал включає культурно забарвлені автентичні зразки мовленнєвих дій діалогічного і монологічного характеру (наприклад, вибачення з дотриманням послідовності таких компонентів, як висловлення вибачення, визнання власної відповідальності за те, що відбулося, пропозиція відшкодування збитку (другу), обіцяння не допускати повторення у майбутньому, пояснення причин, що призвели до такої ситуації; написання заяви на працевлаштування з акцентами не на процесі, а на результатах власної професійної діяльності; художні твори, які демонструють найбільш рельєфно втілення культурних цінностей у вчинках і думках персонажів, таких, наприклад, як міркування героїні про те, що вона не піде до лікарні відвідати постраждалу подругу, оскільки це не допоможе подрузі, але розстроїть героїню — втілення цінностей раціоналізму й орієнтації на продукт діяльності на противагу процесу тощо).

Узагальнюючі теми, які сприяють формуванню міжкультурної компетенції, можуть бути сформульовані так:

1. Культура, її форми і зміст; універсальні культурні цінності як відображення феномену культури; можливе наповнення культурних універсалій; залежність світосприйняття і поведінки людини від її культурної належності; причини, через які володіння наведеними вище галузями знань потрібне для продуктивного міжкультурного спілкування.

2. Американська культура; її базові цінності; причини формування саме таких цінностей як результат впливу географічних чинників, історичного і соціального розвитку; джерела українських уявлень про американські культурні цінності; їхня стереотипна (або об'єктивна) природа.

3. Українська культура; її базові цінності; причини формування саме таких цінностей як результат географічних чинників, історичного і соціального розвитку; джерела наших уявлень про українські культурні цінності; їхня стереотипна (або об'єктивна) природа; їх можливе сприйняття носіями інших культур, зокрема американської.

4. Релятивний характер культури як феномену; відмова від поділу цінностей і культур на погані й хороші, визнання їх відносного характеру; можливе взаємне сприйняття носіїв різних культур; можливі шляхи гармонізації одвічних різних взаємних сприйнять.

5. Психологічні аспекти перебування в іншій культурі і взаємодії з її носіями; поняття “своїх”, “чужих”, “інших”; форми і стадії взаємо-

дії з іншою культурою, самоаналіз і робота над власними психологічними реакціями.

6. Моделювання власної поведінки і поведінки співрозмовника (мовленнєвої та немовленнєвої) адекватним у культурному відношенні шляхом для досягнення цілей створення спільного значення того, що відбувається, і отримання взаємовигідного результату.

У рамках кожної з тем виокремлюються *ситуації міжкультурного спілкування*, які слугують одиницею навчання. Такі ситуації можуть моделювати як виключно психологічні особливості “винайдення” найпростіших речей через виконання нескладних психологічних завдань (наприклад, які дають можливість усвідомити, як часто індивіди видають власні думки за об’єктивні факти), так і наближені до реальності ситуації міжкультурного спілкування, які спричиняють збентеження при їх оцінюванні зі звичних культурних позицій і які потребують застосування умінь міжкультурного спілкування (“Ви приготували чудову вечерю для своїх іноземних друзів, але вони не торкнулися її. Як ви будете реагувати?”, “Ви намагалися висловити співчуття постраждалому і розуміння того, як багато йому або їй довелося перенести, а адресат сприйняв ваші висловлювання як образу. Що ви будете робити для відновлення дружніх відносин?”).

Система завдань спрямована на засвоєння зазначених вище знань, формування зазначених відносин, формування складних умінь міжкультурного спілкування і засвоєння культурно-значимих тем. Вона має динамічний характер і змінюється залежно від потреб студентів і умов процесу навчання.

Для розробки такої системи завдань з метою формування міжкультурної компетентності був проведений констатуючий зріз у вигляді анкетування студентів. Його результати підтвердили гіпотезу про те, що, маючи високий рівень розвитку мовленнєвих умінь у галузі англійської мови, носії рідної культури, в яких не сформована міжкультурна компетентність, не вписуються у рамки культурно-адекватної поведінки і не виступають в ролі медіаторів культур, здатних пояснити носіям американської культури специфіку власної поведінки і на цій основі сформувати спільне для всіх учасників спілкування значення того, що відбувається.

На основі аналізу результатів анкетування і практичного досвіду розроблено систему завдань для дослідного експериментального навчання студентів.